

36. קהילת השחורים בסאו פאולו

ב-1988 צפיתי בתכנית טלוויזיה במסגרת ההכנות לחגיגות 100 שנים לביטול העבדות בברזיל, וחשבתי כי רצוי שהקונסוליה הישראלית תתכנן אירוע הקשור לנושא בשיתוף עם הקהילה השחורה בסאו פאולו. השר האחראי ליחסים החברתיים במדינת סאו פאולו, אוסוֹלֶדוֹ רִיבֵירו, היה ידידי ובפניו הצגתי את הרעיון. הוא הסכים מיד להירתם לביצועו.

הייתה זו הפעם הראשונה בהיסטוריה של הקהילה היהודית בסאו פאולו שפרויקט כזה, בין יהודים ושחורים, התאפשר. סברתי ששתי הקהילות שהופלו לרעה שנים רבות יכולות לבצע מיזם שיזכה לתהודה. השחורים ויורשיהם, שהשתחררו בעקבות חקיקת "חוק אַאוֹרְיָה" (החוק לשחרור העבדים בברזיל) שנחתם בידי הנסיכה איזבל ב-13 במאי 1888, מהווים קרוב ל-40 אחוז מאוכלוסיית ברזיל. זכרתי גם שקוארסיה, מושל סאו פאולו, אשר נבחר לתפקיד ב-1986, מינה בממשלתו יהודי, כושי, יפני וערבי, דבר שהרשים אותי מאוד.

הפרויקט שהוצע היה תערוכה על היהודים השחורים יוצאי אתיופיה, שבאותה תקופה החלו לעלות לישראל במספרים ניכרים. ידעתי שלצורך הפקת אירוע בסדר גודל כזה אזדקק לשותפים שיסייעו בארגונו ובמימונו. כפי שקרה באירועי תרבות אחרים שהתקיימו בתקופת כהונתי, הסתייעתי רבות בליליה וקסמן, מנהלת מחלקת ההסברה והתרבות בקונסוליה,

שהייתה בעלת ניסיון רב בהפקת מפעלים תרבותיים. הצגתי עימה את הרעיון בפני ידידנו ברנרדו גולדפרב. הוא שאל: "כמה אתם צריכים?" "בערך 20,000 דולר", עניתי. "מה, אתם חושבים שהכסף שלי גדל על עצים?", תהה והוסיף: "אתם מוכנים לשתות ויסקי?" גולדפרב צלצל לחברו, אברהם שיימן, ותיאר את בקשתנו. שיימן הציע שבית החרושת SESC בשכונת פּוֹמְפֵיָה ייתן את חסותו ושהתערוכה תיערך בשטחו (SESC הוא איגוד העוסק בענייני תרבות במסגרת הפדרציה למסחר של מדינת סאו פאולו. בשטח האמור פעל בשעתו בית חרושת והוא הותאם לצורך קיום פעילות תרבותית). כך נפתרה הבעיה.

השר ריבירו לקח על עצמו את המשימה להביא להקות זמר של קהילת השחורים לפתיחה החגיגית של האירוע. החומר לצורך הכנת התערוכה נשלח אלינו ממוזיאון בית התפוצות, שסמנכ"ל הכספים שלו, נסים טל, היה ידידי. סוזנה שוורץ הייתה האחראית לארגון התערוכה (שנה מאוחר יותר היא שיתפה עימנו פעולה בפרויקט יוקרתי אחר – תערוכה ב-MASP [מוזיאון האמנות של סאו פאולו] ששמה היה "אוצרות הארץ הקדושה"). שמחתי על הפעילות המשותפת שקיימנו עם הקהילה הסימפטית של השחורים בסאו פאולו, שמנתה ידידים טובים. התערוכה זכתה לתהודה ציבורית כבירה.

השר ריבירו אמר בטקס פתיחת התערוכה:

כשר מיוחד ליחסים חברתיים במדינת סאו פאולו וכאדם שחור אני מברך את הקהילה היהודית הנכבדה, במיוחד לאור היוזמה לקיום התערוכה 'יהודים שחורים בישראל', שהיא מחוות הוקרה לציון חגיגות 100 שנה לשחרור העבדים בברזיל.

מתקופת התנ"ך – המלך שלמה ומלכת שבא – מתאחדים יהודים ושחורים בפעולה למען אותו אידיאל, בתוך מצוקת הרדיפות, למען עולם טוב יותר לכולם, נטול אפליות ודעות קדומות. במקרה המיוחד של היהודים השחורים, הם מאמינים באותו אל [כאחיהם הלבנים].

בדברי הברכה שלי בפתחת התערוכה אמרתי:

תערוכה זו מבטאת במילים ובתמונות את ההיסטוריה של חלק מהעם היהודי, ומתארת את סיפורן של שתי מדינות: אתיופיה וישראל. בואם של יהודי אתיופיה לישראל הביא לשחרורם. ובכל זאת אין הוא עדיין הפרק האחרון של הסיפור, כפי שמאה שנות ביטול העבדות הן רק צעד אחד בדרך להשתלבות הקהילה השחורה בברזיל. אמנם לשני העמים הללו יש עוד הרבה מה להשיג, אך הם משמשים דוגמה חיה לחשיבותו של כוח הרצון במאבק ללא לאות למען עתיד טוב וצודק יותר. זו הסיבה שחשיבותה של התערוכה הנוכחית הרבה יותר גדולה מאשר בעצם קיומה. התערוכה היא מחוות הוקרה המהדקת את יחסי הידידות ומרחיבה את נקודות המגע המשותפות לברזיל וישראל.

תמיד בפגשי ברחובות ישראל ילד ממוצא אתיופי, אני נזכר בילדים השחורים בברזיל. וחשוב מזה, בזיכרוני צף ועולה המשפט הנפלא של חכמינו: "היזהרו בבני עניים כי מהם תצא תורה" (מסכת נדרים, דף עא, ע"א).